

Københavns og Vartov Valgmenigheder

April 2013 Nr. 1

Tilovers

Midfaste – Johannes 6,1-15

Når jeg hører spørgsmålet 'hvad skal vi med Gud?', griber jeg efter min pistol – for at finde ud af at jeg ikke besidder nogen. Der er noget ved spørgsmålet som er skævt, men en ufortøvet reaktion ville virke som om der faktisk findes et håndfast svar. Som om der var et væld af gode grunde til at mennesket indlader sig på det med Gud, og at det er en god idé det dér har fået.

'Hvad skal vi med Gud?' er det samme som at spørge hvad vi skal bruge Gud til. Stillet over for dette spørgsmål er det på sin plads med en vis forlegenhed, for Gud kan man ikke *bruge* til noget. Ja, Gud er den man ikke kan bruge til noget som helst. Og hvad skal vi så med ham? Nej, men ... pistolen mangler.

Gud kan ikke bruges til noget, han er ikke *nyttig*, og i grunden nytter det ikke noget at tro på ham. Vi har ikke brug for ham; han er overflødig, tilovers. Når vi har indset det, begynder vi måske at ane hvad det med Gud er for noget. At han *er* det overflødige, det der er tilovers.

Vi får et vink om det i dagens evangelium. Da Jesus har bespist de fem tusind så de er blevet mætte, siger han til sine disciple: 'Saml de stykker (brød) sammen, som er tilovers, så intet går til spilde.' Folk er blevet mætte, og de har ikke brug for mere. Men der er mere tilovers, og det må ikke gå til spilde. Der er ikke brug for det, og det er det der ikke er brug for, som ikke må gå til spilde. Det skal bevares.

Dermed er evangeliet i slægt med det som overskrider tilfredsstillelsen af de primære menneskelige behov. Når mennesket har fået tag over hovedet, tøj på kroppen og mad i maven, så giver det sig til alt muligt andet: male, lege, spille, synge, skrive, tænke. Ja, nogle vil tilmed hævde at dét er det menneskelige: det der ikke er nyttigt. Hvad skal vi med musikken? Hvad skal vi med foråret? Hvad skal vi med livet?

Nu kunne man give sig til at undre sig over at det unyttige er trængt selv om de allerfleste af os lever i en overopfyldelse af de primære behov. Og man kunne give sig

til at klage over at de materielle tilfredsstillelser er udartet til en materialisme så umfangsrig at den forærmer vores sans for det åndelige. Og så kunne man hævde at evangeliet vender sig imod materialismen, og at det i stedet nærer vores 'åndelige interesser'. Men alt det skal jeg nok spare jer for. Det med åndelige interesser og behov er i øvrigt blot den anden form for nyttetænkning. Ligesom tilfredsstillelsen af vores materielle behov om tag over hovedet, tøj på kroppen og mad i maven for længst er raffineret i en grad som nærmer sig det åndelige. Det materielle og det såkaldt åndelige kan kort sagt ikke holdes ude fra hinanden.

Evangeliet er ikke et indslag i dén debat. Det taler om hvad der er tilovers når såvel menneskets materielle som dets åndelige behov er tilfredsstillet. Evangeliet kan ikke bruges til noget. Det er ikke noget mennesket har *brug* for: 'Da de var blevet mætte, sagde Jesus til sine disciple: 'Saml de stykker sammen, som er tilovers, så intet går til spilde.' Så samlede de dem sammen og fyldte tolv kurve med de stykker af de fem bygbrød, som var tilovers efter dem, der havde spist.' Evangeliet er det der bliver tilovers.

Og når det ikke berettes at der bliver fisk tilovers, men kun brødstykker, er det ikke fordi de holder sig bedre i varmen, eller fordi de bispiste er som børn der bedre kan lide frikadellerne end kartoflerne. Det er fordi brødet henviser til nadveren hvor Gud giver sig selv til mennesket i det ord som ledsager brødet og vinen. Og når der er tolv kurve som bliver fyldt med brødstykker, så er det jo fordi de tolv apostle skal have hver sin kurv med nadverbrød at dele ud af når de drager ud i verden.

I nadveren rækker Gud sig selv til mennesket. Han giver det brød og vin ledsa-

get af sit ord. Det er det der er tilovers. Gud er den der er tilovers.

Vi har ikke brug for det der er tilovers. Vi er ligeglade med om det går til spilde, for vi har jo fået vores materielle og åndelige behov dækket. Vi er dækket ind ligesom den mætte skare. De er ivrige efter at hylde den der har bispist dem, så de vil gøre Jesus til konge. De vil fejre sig selv ved at beundre ham, nu hvor de er mætte og tilfredse. Sådan som vi fejrer os selv ved at kaste vores beundring på dem der tilfredsstiller vores behov. Vi spejler os i konger og idoler – men Gud har vi ikke brug for.

Det der er tilovers. Paulus berører det også i brevstykket til menigheden i Korinth. Han taler om 'overflod', men det er det samme ord: 'Gud magter at give jer al nåde i rigt mål, så I altid i alle måder har nok af alt og endda overflod til at gøre godt'. At gøre godt. Det er tilovers. Det er at gøre noget som er hinsides det nyttige. At gøre det gode er at gøre mere end 'nok', for det gode kan man aldrig få nok af.

Gud siger aldrig at nu må det være nok. For når han selv skænker os sin nåde i rigt mål, får vi ikke bare nok, men overflod til at gøre godt. Og ligesom Gud ikke lader os *få* nok af det gode, kan vi heller ikke *gøre* nok af det.

Det gode kan ikke bruges til noget. Det er formodentlig derfor vi kan have svært ved at få blik for det. Vi er tilbøjelige til at anlægge et brugs- og nyttesynspunkt. 'Det kan jeg ikke bruge til noget'. 'Hvad ska' jeg bruge det til?' Men det var måske heller ikke meningen at det skulle presses gennem dit eget snævre brugsfilter. Eller som det engang hed i en sang: 'Måske ku' vi / finde no'et at bruge hinanden til'. Det var sikkert ikke ment på

den måde, men det kunne lyde som om det andet menneske betragtes som én jeg skal kunne bruge til noget. Som om det skal opfylde mine behov. Som om det er formålet med dette menneske.

Og hvad med livet? Hvad skal vi bruge det til? Evangeliet siger os ikke at vi skal bruge det *til* noget. Men vi skal gøre godt. Sådan som Gud til overflod har gjort godt mod os. Helt så meget bliver det vel ikke til, men alligevel.

Om lidt skal vi døbe en vordende konfirmand. Hvad er det med dåben? En aften under krigen cyklede en københavnsk præst ud for at døbe et nyfødt barn med ringe overlevelseshaligheder. Efter dåben fulgte faderen præsten ned til cyklen og sagde imødekommende: 'Ja ja, det skader vel ikke.' Hvortil præsten sagde: 'Nej, men det nytter heller ikke noget.' For dåben er hinsides ethvert brugs- og nyttesynspunkt. Dåben er en gave, en overflødig gave som ikke kan bruges til noget som helst. Som nadveren er den Guds uforbeholdne tilsagn om at han altid vil lade sin nåde lyse over os – også når vores liv er ubrugelige og unyttige, netop da.

At være tilovers og overflødig er kommet til at betyde det modsatte af hvad det gør i evangeliet. Der er efterhånden meget lidt trøst for dem der føler sig tilovers – fordi det i stigende grad er svært at tilsløre det faktum at der ikke *er* brug for dem. 'En kvinde er overflødig' hed engang en roman. Tallet er stigende, ikke alene blandt kvinder, men blandt mennesker som på forskellig måde er forstødt til stum ensomhed. De er tilovers, og de bliver behandlet derefter.

Da begynder det spørgsmål som næsten ingen tør udtale, at presse sig på: 'Hvad kan vi bruge dem til?' De er jo unyttige og ubrugelige. Netop her træder

evangeliet ind for at forsvare det menneskelige, for det menneskelige er det der bliver tilbage når alle brugs- og nyttebetragtninger falder bort. *Mennesket* skal vi ikke bruge til noget. For *Gud* kan vi ikke bruge til noget. Ham skal vi ikke noget med.

Vi besidder ikke nogen pistol der kan bringe brugsspørgsmålet til tavshed. Vi vil vedvarende blive stillet til regnskab af dem som kun ser på hvordan man kan tilfredsstille menneskets materielle og åndelige behov, og som er klar til at beundre sig selv ved at gøre konger ud af dem der stiller dem tilfreds. Under den synsvinkel kan vi lige så godt lade det hele fare og som Jesus trække os tilbage til bjerget, helt for os selv.

Men måske er der alligevel noget som er efterladt os fra underet den dag på den anden side af Galilæas sø, hinsides alle nyttebetragtninger: de tolv kurve med brødstykker som blev tilovers. Det som vi tyr til når vi takker for den overflod af nåde som bliver os til del når vi kommer ud for noget der er så vidunderligt at vi ikke véd hvad vi skal stille op med det. Og det som vi tyr til når vi føler at vi har forfejlet vores liv og er udelige. For når vi føler os tilovers, og når vi intet har tilovers for os selv, så har Gud altid noget tilovers til os.

Intet af det må gå til spilde. For vores liv må ikke gå til spilde. Så kan vi modtage den overflod der sætter os i stand til at gøre godt uden at spørge hvad det skal til for.

Niels Grønkjær

Salmer:

734, 298, 32 – 694, 441, 674, 662, 206

Jørgen Ernst Hansen

1929 – 2012

Det kunne virke som om han trak på en eller anden hemmelig energikilde, der var noget lyst i hans stemme, noget smidigt og selvfølgelig i hans musikalske virksomhed, som fik de fleste til helt at glemme, at han var over 80 år. Hvis man havde kendt ham i mange år, kunne man ikke rigtig se forskel på ham i de sidste år og 20-30 år før.

Han var vidtspændende, generøs og upedantisk. Men når det gjaldt hans eget spil og de krav, han stillede til sig selv, var han kunstner i Rilkes forstand, det vil sige: han måtte på enhver måde holde sig på afstand af 'det omtrentlige'. Alt skulle være præcist og afstemt i de mindste detaljer.

Det må have været en af baggrundene for, at der opstod et særligt musikalsk dialogforhold mellem ham og menigheden i Immanuelskirken. Det var en slags symbiose, hvor organisten og menigheden var vokset sammen og nøjagtigt vidste, hvor de havde hinanden i melodiernes tempi, frasering, pauser og meget andet. Selvom det aldrig blev omtalt – og for så vidt aldrig kunne omtales – med et eneste ord.

Udenfor, i dansk musikliv, var han kendt i det ganske land som en af de betydelige organister i sin generation. I årevis. Som domorganisten i Ribe sagde, da jeg talte med hende et par dage efter hans død: 'Han har jo altid været der.'

Den mangeårige virksomhed i Holmens Kirke, inden de 15 år i Immanuelskirken, blev forbundet med utallige koncerter, arrangementer og mange tillidsposter: i en årrække i bestyrelsen for Dansk Organist og Kantor Samfund, i Salmebogskommissionen og meget andet. Men det var nu ikke magt og indflydelse og administration, man forbandt ham med i disse sammenhænge, men igen: at være forpligtet af den kunst, den musik, der

ikke må være omtrentlig. I Salmebogskommissionens Koralbogsudvalg kunne han sagtens være med til at bruge en time på at diskutere en enkelt akkord ved tilrettelæggelsen af melodierne. For slet ikke at tale om, at han var meget optaget af, at pauserne blev overholdt, samtidig med at de indgik organisk i melodierne.

Det er umuligt at give et overblik over hans koncertvirksomhed og hans indspilninger. Kun ét karakteristisk initiativ skal fremdrages: hans pladeindspilning i 1970 af en række énsatsede orgelværker af Rued Langgaard, indspillet i Ribe Domkirke. Dens kvalitet fremgår også deraf, at den for et par år siden blev genudgivet som CD på initiativ af Orgelselskabet og Rued Langgaard Selskabet. Det var nye og ukendte Langgaard-værker dengang, mange af stykkerne var uopførte. Digteren Poul Borum, der også var meget aktiv i denne første Langgaard-renaissance, blev i radioen bedt om at vælge sit yndlingsstykke af Langgaard. Og han valgte orgelstykket 'Øde gader' spillet af Jørgen Ernst Hansen.

I øvrigt var hans musikalske horisont yderst omfattende. Man mødte ham tit til torsdagskoncerter, han var godt inde i det symfoniske repertoire. Han gik også livet igennem til foredrag og forelæsninger og holdt selv foredrag lige til det sidste.

Men det kom jo alt sammen fra hans orgelspil ved gudstjenesten, der var så fornemt uden at være koncertagtigt eller på nogen måde præget af forsøg på at gøre sig interessant, at man ikke kan holde sig tilbage med et par detaljer, selvom det vistnok kommer til at lyde lidt teknisk.

Carl Nielsens melodi til den oprindeligt herrnhuttiske, senere af Grundtvig bearbejdede salmetekst 'Min Jesus, lad

mit hjerte få' – og til Grundtvigs 'Er du modfalden, kære ven' – er, hvis man kan tillade sig at sige det, et pletskud af en salmemelodi. Samtidig indgår den i et af komponistens hovedværker, blæserkvintetten, hvis sidste sats er en stort anlagt variationsrække over netop denne melodi, der lyser op på baggrund af en forholdsvis abstrakt, formel introduktion. I sit forspil til salmen inddrog Jørgen Ernst Hansen lige et par takter fra en af variationerne med en klarinetsolo. Men det var kun et øjeblik, ja, det var så kort et citat, at man på en måde først hørte det, da det var forbi. Det kom jo lige før menigheden skulle til at synge. Og alligevel: i et par sekunder åbnedes et vindue til verden uden for kirken, så den kunne høre, at den store koncertsalsmusik kom fra en menighedsmelodi.

Grundtvigs 'Herrens røst var over vandet', sunget på Schops melodi fra det 17. århundrede til 'Ånden opgav enkesønnen', associerer i sin første linje til en urverden, til elementernes verden. Følgelig ville Jørgen Ernst Hansen i forspillet antyde en musikalsk version af elementernes verden, det vil sige: intervallerne i de lavere overtoner, her: parallelle kvarter, som blev forbundet med melodians begyndelse. Disse intervaller lyder ret 'moderne' og bliver, så vidt man forstår, også brugt i harmoniseringer af ældre salmemelodier i protestantiske menigheder rundt omkring i verden.

Det ville Jørgen Ernst Hansen aldrig have gjort. For ham var det tilstrækkeligt, at man lige i et øjeblik opfattede de arketyperiske intervaller som lydbillede til tekstens enhed af den guddommelige stemme og urdybet. Hvorefter menigheden sang selve salmen på den almindelige og kendte harmonisering.

Disse og mange andre korte øjeblikke var så udsøgte, så forfinede, og åbnede til de store horisonter i salmernes tekster uden på mindste måde at virke påtrængende. De var jo forbundet med hans udpræget menighedsgrundtvigske spil – uden professionelt kor mellem organist og menighed og med almindelige harmoniseringer. Hans tempovalg var sådan, at det så at sige var med til at forme hele gudstjenesten som en yderst koncentreret helhed.

Han mente vist selv, at hverken hans forspil eller i det hele taget hans spil var noget at tale om. Og det fik man jo så desværre heller ikke altid gjort. Et af kendetegnene på dødens brutalitet er netop, at den hindrer én i at sige noget til et andet menneske, som man gerne ville have sagt.

Men de var der altid, alle detaljerne, ved hver eneste gudstjeneste, halvt uden for sprogets verden.

Det er ikke kun noget, man tænker tilbage på med glæde. Det er noget, man aldrig glemmer.

Jørgen I. Jensen

Jens Hestbechs formandsberetning for Københavns Valgmenighed 2012 trykkes af pladshensyn først i juninummeret af bladet, men den kan læses på hjemmesiden.

Konfirmandundervisning

Den konfirmationsforberedende undervisning for unge der efter sommerferien skal i 8. klasse, begynder i ugen efter skolernes efterårsferie. Man må gerne tage en ven med til undervisningen. Forældre bedes henvende sig til Niels Grønkjær.

Københavns Valgmenighed får ny organist

Tom Ernst hedder vores nye organist. Han er i grunden norsk, født i Kristiansand, men uddannet ved Musikkonservatoriet i København i orgel og klaver. Han debuterede fra solistklassen som pianist 1969 og har siden både i Skandinavien, Europa og USA medvirket ved talrige koncerter som solist og akkompagnatør. Tom Ernst var frem til sin pensionering her ved juletid organist ved Sundby Kirke. Tom bor både i Malmø og i København, så mere nordisk kan det ikke blive. Vi siger velkommen til Tom og glæder os til samarbejdet.

Jens Hestbech

Bach i Weimar

– *orgelkoncerter ved Inge Bønnerup*

Inspireret af menighedens planlagte studietur til Wittenberg og Weimar til september afholdes i Vartov Kirke tre orgelkoncerter med værker af Johann Sebastian Bach.

Kun 23 år gammel blev Bach ansat som slotsorganist og kammermusiker i Weimar hos fyrst Wilhelm Ernst. Tiden i Weimar (1708-1717) blev den lykkeligste og frodigste periode i Bachs liv. Her stiftede han bekendtskab med og tog ved lære af italienske komponister som Frescobaldi, Vivaldi og Corelli. Det var skik og brug i 1700-tallet, at komponisterne 'lånte' af hinanden og omskrev værker til andre instrumenter. Således transskriberede Bach flere af Vivaldis koncerter for strygere til orglet. Ligeledes efterlignede han italienerne ved at formgive de betydelige orgelværker, der skabtes i Weimar, i en stil som er nært beslægtet med de italienske concerti grossi.

Den første Bach-koncert finder sted *tirsdag den 9. april kl. 17*. Her spiller jeg bl.a. Bachs transskription af Vivaldis Koncert for strygere i a-moll og slutter med Bachs egen stort anlagte Toccata, adagio og fuga i C-dur, tydeligt inspireret af italienerne. Udførligt program med noter fås ved koncerten, hvortil der er fri adgang.

Inge Bønnerup

Fyraftenssalmesang i Immanuelskirken

Onsdag den 24. april kl. 17-18 i Immanuelskirken fortæller direktør for Ældre Sagen Bjarne Hastrup om salmer som har en særlig betydning for ham. Vi synger salmerne i fællesskab. Alle er velkomne.

Årsmøde for Grundtvigske Valg- og Frimenigheder

Til juni er vi i Københavns og Vartov valgmenigheder værter for årsmødet i Foreningen af Grundtvigske Valg- og Frimenigheder. Det finder sted *lørdag-søndag den 8.-9. juni* hvor der efter ankomst lørdag kl. 13 er foredrag ved Holger Jepsen og siden generalforsamling. Senere salmesangsaften i Vartov Kirke ved Jens Smærup Sørensen. Søndag er der gudstjeneste i Immanuelskirken og foredrag på Borups Højskole ved Hans Hauge. Pris for hele mødet 600 kr., kun lørdag 400 kr. og kun søndag 300 kr. Detaljeret program kan ses på hjemmesiden og fremlægges desuden i kirkerne sammen med tilmeldingsblanket som afleveres til Niels Grønkjær senest 1. maj.

Indkvartering ved årsmødet

I forbindelse med årsmødet opfordrer vi igen vore medlemmer til at medvirke til privat indkvartering af vore gæster lørdag-søndag den 8.-9. juni. Man kan henvende sig til Klaus Skovsted, Valdemars Allé 30, 2860 Søborg, mail kl.skovsted@mail.dk, tlf. 51 40 96 20.

Årsmødendvalget

Adresser

Præst: Niels Grønkjær, Løngangstræde 24, 2., 1468 København K, tlf. 33 13 30 31
e-mail: ng@kvvv.dk - hjemmeside: www.kvvv.dk

Københavns Valgmenighed

Formand:

Jens Hestbech
Gl. Kongevej 19, 3. th., 1610 København V
Tlf. 33 24 85 97/31 90 75 97

Forretningsfører:

Ingrid Hentze
Fjordvænget 6, Alnor, 6300 Gråsten
Tlf. 36 34 15 28
Bank: 0255 9 02 83 90

Kirketjener:

Rasmus Jensen
Utterslevvej 17F, 4.th., 2400 København NV
Tlf. 22 40 19 37

Organist:

Tom Ernst
Esplanaden 5B, st.tv., 1263 København K
Tlf. 33 12 69 52

Vartov Valgmenighed

Formand:

Vibeke Hein
Kongevejen 467 B, 2840 Holte
Tlf. 30 62 67 22

Forretningsfører:

Kurt Gotfredsen
Opnæsgård 57, 1. th., 2970 Hørsholm
Tlf. 31 95 63 72
Bank: 6194 - 4170277452

Kirketjener:

Søren Frank Jensen
Tømmergravsgade 30 Z, 2450 København SV
Tlf. 22 89 62 92

Organist:

Inge Bønnerup
Peter Bangs Vej 153, 1. tv., 2000 Frederiksberg
Tlf. 33 32 68 90

For børnepasning under gudstjenester: Kontakt Signe Rørdam Thomsen:
roerdam@hotmail.com

Valgmenighedernes hjemmeside er www.kvvv.dk

Bladets redaktion: Niels Grønkjær (ansv.havende), Lilly Wiberg, Søren Anker-Møller
Forsidevignet: Peter Hentze

Afsender:

Københavns og Vartov
Valgmenigheder
Løngangstræde 24, 2.
1468 København K

Gudstjenester i Vartov Kirke og Immanuelskirken*

7. april (1. søndag efter påske)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

14. april (2. søndag efter påske)

Immanuelskirken . . . . . kl. 10.00

Korsang

Vartov Kirke . . . . . kl. 16.00

Børnepasning

21. april (3. søndag efter påske)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

Torkild Thaning

26. april (bededag)

Ingen gudstjeneste

28. april (4. søndag efter påske)

Immanuelskirken . . . . . kl. 10.00

Konfirmation

Korsang

5. maj (5. søndag efter påske)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

Kirkekaffe

9. maj (Kristi himmelfart)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

Immanuelskirken . . . . . kl. 16.00

12. maj (6. søndag efter påske)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

Niels Thomsen

19. maj (pinsedag)

Immanuelskirken . . . . . kl. 10.00

20. maj (anden pinsedag)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

26. maj (trinitatis)

Immanuelskirken . . . . . kl. 10.00

Børnepasning

Korsang

2. juni (1. søndag efter trinitatis)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

Radiotransmission

9. juni (2. søndag efter trinitatis)

Immanuelskirken . . . . . kl. 9.30!

Årsmøde i Foreningen

16. juni (3. søndag efter trinitatis)

Immanuelskirken . . . . . kl. 10.00

Nana Hauge

Korsang

Vartov Kirke . . . . . kl. 16.00

Nana Hauge

23. juni (4. søndag efter trinitatis)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

Kirkekaffe

30. juni (5. søndag efter trinitatis)

Immanuelskirken . . . . . kl. 10.00

Korsang

Ingen gudstjenester i juli måned

4. august (10. søndag efter trinitatis)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

KALENDER

Tirsdag den 9. april kl. 17:

Bach-koncert i Vartov Kirke

ved Inge Bønnerup

Onsdag den 24. april kl. 17-18:

Fyraftenssalmesang i Immanuelskirken

ved Bjarne Hastrup

Mandag den 29. april kl. 19.30:

Vartov Valgmenigheds årsmøde

Lørdag-søndag den 8.-9. juni:

Foreningen af Grundtvigske Valg- og

Frimenigheders årsmøde i København

Søndag den 6. oktober:

De sjællandske valgmenigheders

efterårsmøde i Høve-Havrebjerg

*Immanuelskirken ligger på Forhåbningssholms Allé 20, Frederiksbjerg.